

Труды по истории науки в России. – М., 1988. 9. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление. М., 1991 10. Голубец М.А. Актуальные вопросы экологии. – К., 1982. 11. Забелин И.М. Быть среди живых... // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 12. Киселев Н.Н. Объект экологии и его эволюция: Философско-методологический аспект. – К., 1979. 13. Ковдра В.А. В.И. Вернадский в мировой науке. // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 14. Мусеев Н.Н. Вернадский и современность // Вопросы философии. – 1994. – №4. 15. Мочалов И.И. Возвращаясь к роковым проблемам. // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 16. Олейников Ю.В. В.И. Вернадский и глобальные проблемы современности // Философские науки, 1988 - №3. – С. 68-76. 17. Семенюк Э.П. Сталий розвиток: необхідність екологізації освіти і виховання // Філософські пошуки. – Вип. XIX. – Львів-Одеса, 2005. 18. Смотрицкий Е.Ю., Шубин В.И. Гуманистическая концепция техники и технического прогресса в трудах В.И. Вернадского // Философские проблемы современного естествознания. – Вып. 71. – К., 1989. 19. Соколов Б.С. Предсказательная сила идей // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 20. Тарасенко Н.Ф. Природа, технология, культура: Философско-мировоззренческий анализ. – К., 1985. 21. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987. 22. Хатчинсон Дж. Биосфера. // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 23. Хильми Г.Ф. Хаос и жизнь. // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 24. Янин А.Л., Микулинский С.Р., И.И. Мочалов Слово о Вернадском // В.И. Вернадский: pro et contra. – СПб., 2000. 25. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

УДК 291.1:] (477)
ББК 87. 215

Зиновій Тіменик, Михайло Скалецький
Національний університет “Львівська політехніка”

ІДЕЯ БОГА У СПАДЩИНІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО З ПОГЛЯДУ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ РЕЛІГІЇ

© Тіменик Зиновій, Скалецький Михайло, 2007

Розглянуто основні концепції ідеї Бога в духовних творах Патріарха Йосифа Сліпого. Стверджується намагання Патріарха гармонізувати богословську традицію з принципами української філософії релігії, зокрема щодо трипостасності Бога (Пресвятої Трійці).

Ключові слова: ідея, Бог, буття, пізнання, філософія релігії, богослов'я, філософія часу.

Timenyk Zinovij. The idea of God in Patriarch's Joseph's Slipyj's heritage in the context of the ukrainian philosophy of religion.

In article is considered main concepts of the idea of God in Patriarch's (Cardinal's) Joseph's Slipyj's spiritual writing. Is confirmed about Patriarch's attempt to concord the theological tradition with the principles of ukrainian philosophy of religion in regard to God (Trinity) specifically.

Key words: idea, God, being, cognition, philosophy of religion, teology, philosophy of time.

Актуальність теми впливає із самого стану й статусу української філософії релігії – галузі пізнання, котра перебуває поки що на стадії структурного усталення (тому видається доцільним простежити відповідні особливості в аналізованих текстах). Через ретроспективне осмислення важливо вишукувати “ключ розуміння” вияву структурно-понятійних різноманітних взаємодій у

сфері філософсько-теологічної спадщини Патріярха Йосифа. Потреба у виборі зазначеної теми зумовлена й тим, що у критичних матеріалах майже відсутня проблематика нашої теми.

Мета роботи – з'ясувати особливості вияву та функціонування ідеї Бога щодо пізнання його як трипостасної, багатопроявної сутності. Доцільно також простежити внутрішньоструктурні особливості розвитку аналізованої ідеї, зважаючи на специфіку світоглядного буття українського християнства.

Огляд використаних джерел. З-поміж розмаїття джерел виділимо: нарисово-фрагментарні спостереження щодо внеску автора в українську філософію релігії з огляду на його наукову спадщину (і богословську – зокрема) [1, с.11; 2, с.83–105 17, с.210–215]; спроби історіософського осмислення духовних традицій та їхніх впливів на розвиток світогляду Патріярха (зادля утвердження гармонії між мисленням [...] мислителів” [1, с.11]; намагання осмислити специфіку духовного темпоритму в складних зв'язках духовенства й пастви під час дослідження “невидимих стигматів” містичного у їхніх страждальних буттєвостях [3, с.70–73; 15, с.34–37]; міркування щодо об'єктивного зв'язку між утвердженням ідеї помісності Української Церкви й розвитком релігійної та національної свідомості українців [16, с.328–330]. Такі напрацювання й спонукали до нових евристичних роздумувань – тепер уже щодо ідеї Бога.

Виклад основного матеріалу. Тему статті висвітлено на підставі текстів проповідей, послань, промов і “Заповіту” 40–80 років ХХ ст. Утвердження цієї ідеї безпосередньо узалежнюється у Паріярхових писаннях від сприйняття, відчуття, осмислення самого Бога – і як Абсолюта, і водночас як християнської Пресвятої Трійці. Ким є Творець світу для дослідника – Глави Церкви, богослова, філософа, в'язня сумління, того, хто “сорозпинався” з Христом по тюрмах і таборах? Як виявляється сутність Божого ества? Чому й сам процес пізнання ідеального світу Триєдиного Бога постійно сповнений суперечностей під час внутрішніх роздумувань людини, зокрема, – серед надзвичайних обставин? Таке безмежжя питань зринає під час вивчення аналізованих тут духовних жанрів. Чи не найповнішою в полі зору Владики Йосифа стала ідея Бога (мабуть, з огляду на те, що сфера її функціонування особливо усприятнювалася при синтезуванні богословської думки з філософською і з досвідом особистих діянь на благо Церкви часто серед обставин, що вимагали надлюдських зусиль).

У Владики Йосифа досліджувана ідея водночас поєднує в собі: складність діяння Пресвятої Трійці (з огляду на можливу одночасність вияву Отця, Сина Божого-Христа, Святого Духа); всебічність Божої багатопроявності (як Творця, Керманича, Судді, Всюдисущого, Всевишнього); також людські прагнення по-земному сприймати, відчувати, осмислювати всеосяжність Господніх діянь. Отже, квінтесенція повноти Бога, на переконання ієрарха, – немислима без усвідомлення самого буття Трійці, без заглиблення в її універсальні внутрішні процесуальні вияви нескінченних трансформаційних можливостей, без осмислення виражень логіко-психологічної моделі “колись–тепер–потім” з погляду філософії часу [див.: 7; 8; 10]. З огляду на це, можна виявити низку своєрідних феноменів. Передусім, коли йдеться про ситуативну ”віддільність” Іпостасей під час вияву їхніх духовних функцій (Христа посилає Всемогутній Бог) [див.:11, с.4]; коли мовиться про Святого Духа, що сповнює відповідні дійства згідно з волею Отця [див.: 13, с.10]. Разом з тим, урізноманітнюється й “динаміка” послідовної багатопроявності. Зокрема, Третя Іпостась здатна не тільки освячувати, просвічувати, зберігати, окрилювати [див.: 8, с.15, 29], а й об'єднувати [див.:14, с.99]. А Друга Іпостась сповнює функції і “причасника людської природи”, і “члена людського роду”, і “рівного з рівним”, і, врешті, – Богочоловіка [див.: 12, с.12]), і Спасителя [див.: 13, с.9]. Своєрідно виявляє себе й феномен перехресних тождностей: то водночас, то почергово всі Три Іпостасі в якомусь незбагненному процесовияві здатні до взаємопереймання своїх різнодуховних можливостей, що періодично постають перед нами в одночасі (наприклад, – у традиційній “закличній” кінцівці майже всіх послань, зокрема такої, як: “Благодать Господа Нашого Ісуса Христа, і любов Бога і Отця, і причастя Святого Духа нехай буде з усіма Вами! [див.: 8, с.31].

Є сенс проаналізувати й процесуальність самого пізнання ідеї Бога. Щодо Другої Особи Трійці, то воно можливе, – навіть незважаючи на її “безмежну суть” [12, с.12]. Тут Йосиф Сліпий свої аргументи обґрунтував тим, що людське і Боже перебувають в органічному поєднанні з появою Христа-Богочоловіка. А якщо так, то має ж якось виявляти свої можливості людське у Божому! Разом з тим, автор стає суперечливим, коли висвітлює своє розуміння Третьої Особи Божої – Святого Духа, – зазначаючи, що його походження треба сприймати не як “акт пізнання, а як акт любові” [12, с. 12]. Тобто Святий Дух з пізнавального боку людським розумом сприймається принаймні мінімально, – адже разом з тим є ця Іпостась також Духом Істини, Утішителем, Подателем Життя! Таке неоднозначне, розрізнене сприйняття Трьох Іпостасей дало Паріярхові підставу стверджувати: “одна і та сама суть і природа Божа [...] існує в трьох від себе віддільних особах [...]. І саме це перевершує пізнання людського розуму, бо він не вистарчальний, щоб зглибити викласти собі цю тайну” [12, с.12]. Можна стверджувати, що тут зреалізувалися складнощі вияву відносної та абсолютної істини – хоч Бога неможливо пізнати до кінця, все ж людина повинна постійно осягати Його, інакше втрачається духовний сенс земного й небесного буття. Тому різнобічне пізнання Бога зумовлюється різним ступенем можливого сприйняття кожної з трьох Іпостасей: усі вони таять у собі внутрішню різноманітність в поєднанні з абсолютною чи відносною універсальністю виявів.

Отже, неоднозначності у пізнанні Абсолюту тільки поглиблюють сприйняття Триєдиного Бога не просто як Пресвяту Трійцю, а й як внутрішню зумовлену єдність кожної з Іпостасей у процесуальному безмежжі філософії часу. І в такому сприйнятті та розумінні серед життєвих ситуацій (свідомо чи підсвідомо) починає щоразу функціонувати складна модель “Бог–людина–Бог” в усій різноманітності поєднань Божих можливостей, зокрема такої, як: “словословіє імені Отця, Сина і Святого Духа зачинає і кінчить життя Христа і так само християнську віру” [12, с.12].

Чи однаково доступні пізнанню (в контексті ідеї Бога) усі Іпостасі? Очевидно, що найлегше пізнавати Христа. Мабуть, через те, що, ставши людиною, Друга Іпостась давала можливість видимо сприймати себе через зримі діяння, зокрема, – через творення чудес. Важче пізнавати, на думку Патріярха, Отця, – хоча Він і всеблагий (про що так повсякчасно стверджують богослови). Простежуючи за ходом роздумувань дослідника, переконуємось: цю прикмету Отця він розумів нетрадиційно [див.: 12, с.10–11]. Пояснюючи необхідність вияву Другої Особи як Богочоловіка, Владика Йосиф стверджував: “людина перед безмежним і всесильним Богом [Отцем – З.Т., М.С.] – порошина, щоб Його переблагати [...]. На це треба було Богочоловіка, що [...] “вирівняв пропасть між Богом і людьми” [12, с.12]. Продовжуючи таку логіку роздумувань, можна спостерегти: вирівнювання духовної пропасті асоціюється з непропацією долі, тобто, – з вічністю душі, котра устаюється в усій повноті серед земного світу людини тільки з олюдненням Другої Іпостасі (Бога-Слова, Бога-Світла), – тобто з появою Христа.

Осмислюючи тексти аналізованих тут творів, можна також прийти ще до такого висновку: різні темпоритми пізнання Трійці дають підстави стверджувати про складність взаємозв’язку між Іпостасями, про системну тотожність їхніх духовних можливостей: Першої та Другої, Другої – з Третьою, Третьої – з Першою. Відомо, що Вседержителем у християнській традиції називають і Отця, і Сина (зокрема, – в іконописанні). Автор духовного “Заповіту” урівнозначнює Богочоловіка з Першою Особою [8, с.15; порівн.: (Ів. 10:38)]. А світлоносність, просвітленість, благодатність Христова однаковою мірою притаманна також Святому Духові [8, с.15]. Ототожнення з Отцем (щодо всюдисущності) має і Третя Іпостась: “той самий Св[ятий] Дух [...] вітає між Вами, хоч Ви [...] і не в Церквах” [6, с.99]. Отже, така нанизувальна система тотожностей дає змогу глибше пізнавати природу внутрішньої іпостасності Абсолюта.

Ідею Бога через таке Його пізнання Йосиф Сліпий пов’язував також з роздумуваннями про нібито Господню несправедливість. Об’єктом (з такими нехристиянськими помислами) стали ... окремі греко-католицькі душпастирі – засланці-каторжани сов’єтських концтаборів. Логіка сумнівів видавалась спочатку прийнятною (коли роздумувати лишень з погляду земного буття про тілесні болі й природне право звільнитися від усіляких страждань) [див.: 10, с.88]. (о ж і Христос просив

Бога-Отця, “щоби минула Його [...] чаша горя”!) [10, с.89]. Та якраз про це й не згадали отці-страждальці, опинившись серед важких обставин каторжного заслання...

Із Патріарших сентенцій можна зробити висновок: отці-страждальці не усвідомлювали, здавалося, простої істини: в осягненні ідеї Бога (через Його пізнання) людське й Боже органічно завжди взаємопов'язуються. Хоча специфіка вияву логіки людського та Божого – зауважмо! – постійно мимоволі спричиняє внутрішні ситуативні колізії нерозуміння при осмисленні буттєвих ситуацій. Передусім, очевидно, через морально–психологічну неготовність (чи небажання) до кінця усвідомлювати складність поняття “Божа справедливість”. Вважаємо, що вся суть – у здатності людини стійко та без нарікань нести свій хрест – символ страждань, котрі кожному уділяє Триєдиний Бог. Варто додати ще таке: коли ж комусь із каторжан могло здатися, що їхні страждання заважкі, то тим самим вони почали втрачати логіку у сприйнятті ідеї Бога... Парадокс має логічне обґрунтування: у будь-якій особі (світській чи духовній) однаковою мірою здатні виявлятися усі слабкості людського духу, – коли дух цей прямує до ідеї Бога через хащі сумнівів і (не дай, Боже!) – через зневіру...

Отже, можна висновкувати: нема кінця ні мірі Божій справедливості, ні мірі людських страждань. І ще варто зауважити: у разі законтрактовування таких мір людина зберігає шанс духовно вдосконалюватися.

Висловлюючи низку сентенцій щодо ідеї Бога (через Його пізнання), Йосиф Сліпий використовує принцип телеологічного детермінізму, пропонуючи повертатись “на круги своя” поетапно. Найперше треба відновити рівновагу спокою й духу (очевидно, – для логіко-психологічної праці – З.Т., М.С.). Відтак – оживити занепалу віру до такого ступеня, коли у “всяких хитаннях і ваганнях [...] починається зворот в настрою і перша здорова думка” [10, с.88]. Необхідно зауважити: застосування такого принципу щоразу спричиняє комплексне, всебічне, об'єктивне (в гармонії віри й розуму) з'ясування Божої далекоглядності щодо призначених людям терпінь: “може, Божа кара, може, досвід Вашої віри, а також зовнішні природні причини, яким Г[оспод]ь полишає звичайно свій біг” [6, с.100]. Протилежними є “чорні думки” про нібито Божу несправедливість щодо переслідуваного духовенства. Як їм протидіяти? Тут принципи телеологічного детермінізму Патріарх поєднує з принципом послідовності логічного доведення, зазначаючи, що найперше такі сумнівні помисли – неправильні, “не відповідають дійсності, а, по-друге, вони безпощадно руйнують і так підтяте злиднями здоров'я душі і тіла, затемнюють розумний суд, погляд на майбутнє, – словом, не доводять до нічого путнього. Тому за всяку ціну, усіма природними й надприродними силами треба з такими підшептами і намовами боротися” [10, с.87]. Для додаткового (психологічного) обґрунтування автор вдається до образного вислову “здоров'я душі і тіла” – тобто такого гармонізованого стану, коли людина зримо проймається ідеєю Бога, твердо долаючи руйнівні наслідки сумнівів у Господню нібито несправедливість в умовах синтезу двох процесуальностей – розуму та віри.

Не заторкуючи феномену сумнівів у науці – одного з рушійних рухів її буття, – можна принагідно зазначити: Йосиф Сліпий пройшов ще один шлях: від сибірської неволі – до тюрми у себе вдома. Коли понад 20 років боровся за надання Патріаршого статусу для УГКЦ, майже щоразу наражаючись на прихований або відвертий спротив з боку Ватикана. І завжди відчувалася твердість духу Владики. Але Папи Римські – виконавці Божих справ – думали інакше: через свою “історичну короткозорість” [16, с.17] перешкождали утвердженню ідеї Українського Патріархату ще від XVII ст.

Коли порівнюємо висловлювання Кир Йосифа з 50-х років (про “Апостольську Столицю – Ватикан – як духовний “прадідний пень” [6, с.102], то переконаємось: ідея Бога логічно усталювалася в контексті переорієнтації Владики на прадідний киевоцентризм. Був то неординарний (і водночас закономірний) шлях від переконання у справедливості діянь Пап Римських – до відвертого вислову сумнівів щодо їхньої правоти. І навіть аж до фактичного протесту... Особливо, як йшлося про “таємні документи”, “котрі мали характер присуду смерті для Української Церкви” [8, с.20]). Коли істина й справедливість – поруч, такі діяння – неприйнятні [див.: 8, с.18]. Отже, феномен “прадідного пня” теж своєрідно виявив себе у пізнанні ідеї Бога.

Формується ця ідея також через утвердження єдності небесних і земних світів, через гармонію містичного й раціонального. Дією Другої Особи Трійці ці два світи, поєднавшись, спричинили появу Христової Вечері – символічної назви Церкви Земної, у сутності якої безперервно виявляється магічність духовних трапезувань [13. с.81]. Із сентенцій Патріарха можна простежити, як на законтрактовуваних перехресних духовних просторовостях можливе формування цілісної особистості, котра здатна усвідомлювати в усій органічності ідею Бога серед найнесприятливіших обставин. Необхідно також додати: постійне “накладання” цілісностей Господніх на людські здатне гармонійно синтезувати раціональне з містичним [порівн.: 11, с.3–4]. Тому, звертаючись до духовенства й вірних, Патріарх вважав, що “головним храмом є завжди Ваша душа, Ваш розум, Ваш воля і Ваше серце, в яких Ви збуджуєте Ваші благання [6, с.99]. Такі сентенції свідчать про непроминальність традицій української філософії релігії, котрі у спадщині Глави УГКЦ віднайшли собі благодатний ґрунт для належного розвитку (зокрема, коли йдеться про кордоцентризм).

Висновки. 1) Отже, Йосиф Сліпий прагнув гармонізувати богословську традицію з принципами української філософії релігії, зокрема, у сфері взаємодіянь містичного й раціонального. 2) Спроби осмислення складних виявів та проявлень всередині Божого ества засвідчили певну неспівмірність розуміння (з погляду богослов'я та філософії релігії) кожної Іпостасі зокрема, а також таких понять, як “справедливість”, “всеблагість”. 3) Сприйняття ідеї Бога – особливий процес у вигляді постійних роздумувань (також з позицій телеологічного детермінізму) про буття людини крізь призму національного історіософського осмислення Господньої сутності. 4) Проаналізовані твори (особливо – “Заповіт”) свідчать про еволюційність поглядів Патріарха щодо діянь Ватикана у контексті ідеї Бога (зокрема, коли йдеться про формування духовного киевоцентризму). 5) Тому необхідно системно розробляти методологічні засади української філософії релігії у її зв'язках з іншими галузями знання. 6) Перспективність таких комплексних досліджень – в утвердженні для нашого суспільства непроминальних цінностей української філософії релігії.

1. [Б. п.]. Кардинал Йосиф Верховний Архiepіскоп–Митрополит [Передмова] // [Сліпий Йосиф]. Твори Кардинала Йосифа Верховного Архiepіскопа /Зібрали о.проф. д-р Іван Хома і о. Іван Яцків. – Рим, 1968. – Т.12. 2. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена [Перекл. Митрополита Іларіона ‘Огієнка)]. – [Б. М].: United Bible Societes, 1962. 3. Гринів Олег. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. – Львів: Місіонер, 1994. 4. Михайлишин М., о. д-р. Екуменічні проблеми і національна єдність в думках і діяльності Блаженнішого Патріарха Йосифа Коберницького–Дичковського–Сліпого // Календар “Благовіста” [на 2004 р.]. – Гурово Іловецьке [Польща]: Благовіст, 2004. 5. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. [Перекл. о. Івана Хоменка]. – Рим: Вид-во ОО. Василіян, 1963. 6. [Сліпий Йосиф]. Дорогі! Мир і благословення ! [Пастирське послання від 19 серпня 1953 р.] // Слово Патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917–1984. – Львів: Гердан, 2003. – Док. №16. – Інформується, що рукопис зберігають в архіві Монастиря сестер милосердя св. Вікентія у Львові [спр. №3]. 7. [Сліпий Йосиф]. Духовенству і вірним. Мир у Господі і Архiepірейське благословення! [Пастирське послання за березень 1945 р.] // Слово Патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917–1984. - Львів: Гердан. 8. [Сліпий Йосиф, Патріарх]. Заповіт. – Львів: Папуга, 2004. – (Серія “Духовна спадщина”). 9. [Сліпий Йосиф]. Листопадові поминки. Проповідь Архiepіскопа Кур Йосифа // Благовістник [Рим].– 1967. – Кн.3 - 4. 10. [Сліпий Йосиф]. Пастирське послання Митрополита Йосифа Сліпого до духовенства про становище духовенства та вірних Української Греко-Католицької Церкви після 1946 р. та із закликом бути витривалим у вірі [від 12 липня 1953 р.] // Слово Патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917–1984. - Львів: Гердан, 2003. - Док. №15. – Інформується, що рукопис зберігають в архіві Монастиря сестер милосердя св. Вікентія у Львові [спр. №2]. 11. [Сліпий Йосиф]. Послання з нагоди Різдва (25.XII.1969 – 7.I.1970). Високопреосвященнішим Владикам, Всечесному Духовенству і Дорогим Вірним. Мир у Господі і

благословення ! // Благовісник [Рим]. – 1970. – Кн. 1–4. 12. [Сліпий Йосиф].Послання на Різдво Христове 1969 р. Українському народові мир і благословення! – Благовісник[Рим]. – 1969. – Кн.1–4. 13. [Сліпий Йосиф].Різдвяний привіт Верховного Архиепископа Кард[инала] Кур Йосифа. Слово, виголошене в базиліці св. Петра в Римі в часі архиєрейської св. Літургії, 8 січня 1967 р. Христос раждається! // Благовісник [Рим]. – 1967. – Кн.1–2. 14. Хома Іван, о. д -р. Йосиф Сліпий: Отець та Ісповідник Української Мученицької Церкви.- Рим, 1992. 15. Bilaniuk Petro B. T, Rev. The father of modern ecumenism:Patriarch Joseph Cardinal Slipyj (1892 – 1984): A biblio-biografical sketch // Богослов'я [Рим]. – Т.48. – 1984. 16. Mychajłyszyn Mirosław Myron, kś. Rola Metropolity Josyfa Kobernyckiego-Dyczkowskiego Slipuja w rozwoju idei Patriarchatu Ukraińskiej Cerkwi Grekokatolickiej. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002. – 332 s. 17. Pelikan Jaroslav Jan. Confessor between East and West: A portrait of Ukrainian Cardinal Josyf. - Michigan William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids,1990.

УДК 130.31.М.

Ірина Сурмай

Національний університет “Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМА “ДВІЙНИКА” У ТВОРЧОСТІ Ф. ДОСТОЄВСЬКОГО З ПОГЛЯДУ ДМИТРА ЧИЖЕВСЬКОГО

© Сурмай Ірина, 2007

Проаналізовано погляди видатного українського історика філософії Д. Чижевського на проблему “двійника” в творчості Ф. Достоевського в контексті критики раціоналістичної етики російського Просвітництва другої половини XIX ст. з її абсолютизацією інтелектуального формалізму щодо безпосередньої чуттєвості та тлумаченням людини як елемента раціонально побудованої соціальної конструкції, позбавленої “онтологічної стійкості” та індивідуальної буттєвої перспективи.

Ключові слова: етичний формалізм, безпосередність, “онтологічна стійкість”, психічне роздвоєння,

Surmaj Iryna. The problem of “the twin” in F. Dostojevsky works from D. Chyzhevsky point of view.

In the article the point of view of famous Ukrainian historian of philosophy D. Chyzhevsky about the problem of “the twin” in F. Dostojevsky works is analysed in context of criticism of ethics of Russian Enlightenment of the second half of 19th century with its absolutisation of intellectual formalism concerning immediate sensitivity and a person’s interpretation as an element of a well-built social construction deprived of “ontological stability” individual life’s prospect.

Key words: ethical formalism, immediance, “ontological stability”, existence, “psychological split of personality”.

Творчість Ф. Достоевського, зокрема її етико-філософські аспекти, в сучасній українській філософській думці ще не знайшли свого гідного відображення. Свого часу вагомий внесок у вивчення ідейно-філософських, морально-психологічних питань літературної творчості Ф. Достоевського зробив Д. Чижевський. Ці дослідження стимулювались загальним інтересом вченого до особливостей розвитку антропологічної філософії другої половини XIX – початку XX, зокрема й до